

MESLEK İLKELERİ VE MESLEKİ ETİK

Devrim BİLGİN

Elektronik Mühendisi

devrim.bilgin@emo.org.tr

Anahtar Sözcükler: Meslek Davranış İlkeleri, Etik, Ahlak, Amaç ve Araç İlişkisi

ÖZET

Bu çalışmada Etik, Meslek Etiği konuları incelenmiş olup Mesleğimizin İlkelerine yönelik bazı önermeler oluşturulmuş ve “TMMOB Mesleki Davranış İlkeleri” başlığı altında TMMOB 38. Olağan Genel Kurulu’nda kabul edilen Sorumluluklar Beyannamesi / Taahhütnamesine araştırılan diğer kaynaklarla katkılar sunulmuştur. Ayrıca mevcut Mühendis Yemini/Andı geliştirilerek yeni bir taslak önerilmiştir.

1. ETİK, AHLAK VE YAŞAMDAKİ YERİ^[1]

Mühendis ve felsefeci olan Ahmet İnam, etiğin yaşamdaki yerini şöyle tanımlıyor: “Ahlak, bir arada yaşamayı başarmayı çalışan insanların yalnızca siyasal, hukuksal, toplum bilimsel, ruh bilimsel bakışlarla sorunlarını çözemeyeceklerini bir gün anladıklarında, üzerinde daha önemle düşünecekleri bir alan olacaktır.”

Üretimden tüketime ortaya çıkan kurallar toplumun ekonomik yapısını ve bu temelde etkileşimler çerçevesinde gelişen bilinç düzeyine bağlı olarak da, toplumun kurumsal yapısını oluşturmaktadır. Bu süreç çok yoğun ve karmaşık insan ilişkileri temelinde ve yine bu ilişkilere dayalı oluşan ilkeler çerçevesinde gelişmektedir.

Siyasetten ticarete, inançtan eğitime her alanda erdemın egemen kılınması, dünyanın yaşanır duruma getirilmesi yönünde filozof krallardan, despot diktatörlere, iyi niyetin yüceltilmesinden

amaca ulaşmak için her yolu geçerli gören anlayışlara, hayırseverlikten bencillığe her alanda düşünce ve görüşler üretilmiştir.

2. TOPLUMSAL YAŞAMDA SİMGE VE SEMBOLLER

Amaç-Araç İlişkisi

Makyavelizm diye adlandırılan, amacın her türlü aracı haklı kıldığı görüş bugünkü düzende yaygındır.

Amerika’nın Irak’a saldırısını dünya kamuoyuna özgürlük, barış, demokrasi getirmeyi amaçlayan bir hareket olarak tanıtmaya çalışması, insanlığı kitle imha silahlarının tehdidinden korumayı hedeflediğini açıklaması, amaç uğruna her türlü aracın kullanılmasının çarpıcı örnekleridir.

Toplumsal Koşullarımız

İnsanın toplumsallaşması, kimlik ve kişiliğinin oluşması yaşadığı toplumsal çevrenin koşul ve değerlerine bağlıdır.

Mühendis ve mimarlar yaşadıkları toplumdan kopuk, kendilerine has bir ortamda bağımsız yaşayan bir kesim değildir. Ayrıca varlık nedenleri, doğayı, insanlık yararına değiştirmek için üretimi nicel, nitel olarak geliştirmek için, bu da insanlar arası ilişkilerin anlam ve boyutunu daha da artırmaktadır.

Prof.W.G.Vicenti’ye göre mühendislik sosyal bir girişimdir ve tesadüflere bağlı olarak değil, iyi

düzenlenmiş sosyal koşullar altında canlanıp ürün veren ağaca benzer.

TODAI eğitim elemanlarının seminerinde dağıtılan bilgi formu, toplumumuzda geçerli değer yargılarını şöyle açıklıyor:

- İnsanımız, kahramanlıklarıyla, savaşlarıyla öğündür,
- Kuralcı, şekilci, gösterişçidir,
- Oyuna ve eğlenceye düşkündür, ne sohbet eder ne de kitap okur,
- Hemşehricidir,
- Muhafazakardır, gelenekçi, milliyetçidir,
- Dedikoduyu sever, kavgacıdır, torpil yaygındır,
- Güvensizlik hakimdir,
- En az okuyan milletlerden biridir. Çalışkan değildir, zaman öldürmeyi sever,
- Randevusuna sadık değildir,
- Israrlı ve yemincidir,
- Her şeyi bilir, her işi yapar,
- Birey olarak çekingen, grup olarak cesurdur,
- “Asker milletiz” der üniformadan hoşlanır,
- Namus kutsaldır, namus cinsellikle ilgilidir,
- Kıskaçtır,
- Sporu sever spor yapmaz.

Doç. Dr. Osman Özsoy’un araştırmasına göre de Türkiye’de ortalama eğitim düzeyinin 4 yıl olduğu tespit edilmiştir.

Elias Canetti, paranın insan için güven kaynağı olduğunu, ona duyulan güvenin kendine duyduğu güvenle özdeşleştiğini belirtir. Bu durum bugünkü toplumumuzda da yoğun olarak gözlemlenmektedir.

Özellikle televizyonların sözde, yarışma ve eğlence programları kültürel yozlaşmanın boyutlarını ortaya koymaktadır. Her şey insana modanın kodlarıyla aktarılıp beyinler şartlandırılıyor, kültür emperyalizminin tüm argümanları küreselleşmenin erdemi olarak yabancılaşmanın boyutlarına her gün yenileri ekleniyor. Şiddet olağan bir durum olarak yansıtılıyor.

3. ETİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ; FELSEFİ ETİKTEN MESLEK ETİĞİNE..

Değerler ve ahlaki kurallar, etik davranışın oluşmasında kılavuzluk görevi yaparlar. Etik değerler, kişinin yaşantı ve eylem olanaklarıdır. Böyle olanakları gerçekleştiren kişi “değerli” ya da “etik kişi” olur.

Etik değerler; altın kurallar ve temel kurallar, evrensel değerler, üst değerler, yerel değerler, mesleki normlar veya mesleki etik kurallar biçiminde hiyerarşik olarak sıralanırlar.

Evrensel değerler, yaşamın kutsallığı, insanlara saygı, dürüstlük, adalet, eşitlik, özgürlük, sözünde durmak, gizlilik, bağlılık, mülkiyet hakları, mahremiyet, halkın refahı vb. olarak sayılabilir. Ayrıca, bu değerlerin alt değerleri geliştirilmiştir. Örneğin, evrensel özgürlük değerinin alt değerleri; ahlaki özgürlük, eylem özgürlüğü, düşünce ve basın özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, mülk edinme özgürlüğü olarak sıralanabilir.

Etik kurallar sistemi, genel yol gösterici ilkeleri veren bir stratejidir ve yasaların izin vereceğinden çok daha geniş bir yoruma açıktır. Etik kodlar, bir mesleğin ve toplumun üyeleri arasındaki “inandırıcılığın” aracıdır ve ortak değerlere ve misyona sahip üyeler arasında aidiyet duygusunu artırır, topluma karşı görevlerinin olduğu bilincini canlı tutar.

Dünya Mühendisler Birliği, “Mühendislik Etiğinin Temel İlkeleri”ni 1977 yılında kabul etmiştir. Türkiye’de geç de olsa konuya ilişkin çalışmalar başlamıştır. TMMOB Mesleki Davranış İlkeleri Nisan 2003’te kabul edilmiştir.

Günümüzde bilimi teknolojiye indirgeyerek çıkar ve sömürü amacıyla kullanan kapitalizm insan yaşamını cehenneme çevirmiştir.

Etiğin kapsayıcılığı karşısında, çalışmalarımızı meslek etiği ve mesleki davranış ilkeleri çerçevesi ile sınırlamak, toplumsal yaşamda değişik kimlikleri olan insanın sorumluluğunu sadece meslek

alanlarındaki davranışlarına indirgemek olacaktır. Böylesi bir yaklaşımda toplumda süregelen yapısal bozukluklara yenilerini eklemekten öte bir anlam taşımayacaktır.

Etik, kişiye has, kişinin vicdan ve bilincine bağlı bireysel değerlerdir.

4. MESLEK ETİĞİ VE MESLEKİ DAVRANIŞ İLKELERİ

Bozulma içinde, değerler, değer yargıları doğrudan doğruya toplumun egemen sınıfının değer yargılarıdır.

Etik değerlere uymayan ilişkiler, ekonomik temele dayalı ilişkilerdir.

Meslek Etiği

- İnsanlar arası ilişkilerde tutum, davranış ve karar süreçlerini yönlendiren ilke ve değerler,
- Töre, gelenek, görenek ve yerleşik alışkanlıklar,
- İnsanlığın, tarihi süreçte yaşam pratiğinden çıkardığı, insana has, evrensel boyutta kabul gören değerler,
- Bilime, bilgiye ve teknolojiye dayalı değerler

irdelenip sorgulanmadan meslek etiği kavramı, etikle özdeşleştirilmektedir.

Mesleklerin oluşum, gelişim ve değişim sürecinde, pratiğe dayalı, mesleğin düzen içinde yürümesini sağlayan ilkeler yaratılmaktadır. Bu sistematik içinde mesleğin etiği değil mesleğin ilkelerinden söz etmek daha doğru olacaktır.

Bilimin genel geçerli ve kesin niteliğinden dolayı tercih edilecek seçenekleri bulunmamaktadır. Bu nedenlerle mesleğin temel verileri bilimsel değerlerdir. Bu nedenle, bilimin, yasa ve kurallarının uygulamasında ahlaki bir tercih söz konusu olamaz. Çünkü uygulamanın yaratacağı sonuç önceden bilinmektedir. Bilimsel verilere karşı gelen insan yaptığı işin bilincindedir.

Sağlamlığı belirlenmeyen zemine inşaat yapılmayacağı, dayanım ve dayanıklılığı belirlenmemiş bir beton malzemesi kullanılmayacağı etik değil bilimsel bir değerdir. Yaşanan ahlak dışı olaylar etik değerlerdeki bozulmadan kaynaklanmamaktadır.

Mesleki Davranış İlkeleri

Öncelikle meslek etiği veya mesleki davranış ilkelerinden beklenen sonuçları sıralarsak;

- Üyelerin topluma, hizmet sunduğu kişilere, mesleğe, meslektaşına karşı dürüst ve adil davranması,
- Neyin ahlaki, neyin doğru olduğuna karar vermede kolaylık sağlamak,
- Üyelerin yanlış davranışlarını önlemek,
- Üyelerin, toplumda yaygınlaşan yolsuzluklardan uzak durmalarını sağlamak,
- Meslek yaşamını ilkelere bağlı kalarak sürdüren üyeleri desteklemek,
- Bu uygulamaların yaratacağı olumlu sonuçların giderek toplumda ahlakın egemen kılınmasına katkı koyması..

Etik ve ahlakın genel nitelikleri ise;

- Bu değerler insanlar arası ilişkilerde, uygulamada ortaya çıkarlar,
- Bireysel değil toplumsal değerlerdir,
- Toplumların kültürü, tarihi, sosyal, siyasal ve ekonomik özellikleriyle doğrudan bağlantı içindedirler, değerlendirmelerde bu bağlantılar göz ardı edilmemelidir.

Mesleki davranış ilkelerinin sadece meslek alanlarıyla sınırlı tutulmasının yeterli olmayacağını örneklemek için; iş ilişkilerinde ve iş yaşamında fevkalade davranışlar sergileyen bir üyenin evde eşi ve çocuklarına iyi davranmaması, benzer durumda çevresinde sorunlar yaratması, meslek etiği dışında tutulması gereken bir olay olmamalıdır. Bu nedenle bir insanın ahlaki bütünlüğe sahip olması gerekmektedir.

Meslek Etiği ve Mesleki Davranış İlkelerini Etik Anlayışıyla Karşılaştırma

Etik, tarihi ve toplumsal bir süreç olarak;

- Genel anlamıyla, bireysele karşı toplumsalı, dogmaya karşı bilimi, bağımlılığa karşı özgürlüğü, ayrımcılığa karşı eşitliği vb. savunmayı gerektirir.
- Meslek etiği otoriteye ve yasaya saygıyı gerektirir, sistemin sınırlarının dışına çıkmayı, sisteme karşı eylemi norma dönüştürmeyi önermez; bunlara karşı etik, tarihi süreçte insan düşünce ve pratiğiyle doğruladığı değerleri, insanlığın gelişmesi yönünde kısıtlamadan uygulamaya koymayı önerir.

Meslek Etiği Üzerine Değerlendirmeler

Harun Tepe, “Etik ve Meslek İlkeleri” adlı kitabın giriş bölümünde meslek etikleri sayısının hızla arttığını, aslında bu çalışmaların etik olarak adlandırılmalarının pek de uygun olmadığını, bunların meslek ilkeleri olduğunu belirttikten sonra şu görüşe yer veriyor: “Kişi-Kişi ilişkisinde ya da kişinin bir insan durumuyla ilişkisinde yaşanan etik sorunların, meslekten mesleğe tümüyle değişmesinin sözcüğü olamayacağı, bu sorunların –ama tek tek yaşanan durumların değil!– bir çok durumda benzerlik taşıyacağı, taşıdığı da açıktır.” Ahmet İnam’a göre çağımız insanı “Etik kodlar arıyor, kendine. Meslek odaları, doktorlar, mühendisler, iş adamları böyle kurallara acil olarak ihtiyaç duyuyorlar. İçine düştükleri durumlarda yaptıklarını yargılayacak kurallar olsun istiyorlar... Bir takım kurallar yazılı hale getirilirse, ahlakın oluşturulabileceği düşünülüyor. Hukukla ilişkimizde de bu sorunun bir yanını görüyoruz. Hukuk kurallarını çıkarlarımızı doğrultusunda eğip, bükme istiyoruz. Kuralları ‘delmek’ kaçamak noktaları bulmada ‘hile ahlakı’, ‘kurnazlık ahlakı’, ‘hinlik ahlakı’ geliştiriyoruz. Şöyle bir bakınca insanın ‘ahlak çoktan elimizden gitmiş de haberimiz yok’ diyesi geliyor.”

İ.Kuçuradi ise meslek etiği konusunda şunları söylüyor; “Bir meslek etikleri patlaması yaşıyoruz.

Ama burada da bir tehlike görüyorum: çok defa değer yargılarına karşı başka değer yargılarıyla karşı çıkılıyor. Bu da çıkmaz bir yol. Değer yargılarıyla uğraşacaksak, bunu başka değer yargılarıyla değil, felsefi değer bilgisiyle yapmak uygun olur... Asıl sorun, etiğin hala normlardan ibaret sayılmasıdır. Yerli yersiz, bazen de gereksiz meslek etikleri geliştirme modası bunun bir göstergesi. Ne var ki, insanları normlara göre davranmaya zorlayabilirsiniz –hukuk bunun peşinde ve bir noktaya kadar işe yarıyor– ama değerleri koruyarak veya içinde bulunduğu durumlarda değerlere en az zarar vererek eylemde bulunmaya zorlayamazsınız. Her kişi bu konuda tek başınadır. Yapılabilecek olan, belirli bir eğitimle bazı değer bilgilerinin temeli üzerinde kişilerin kendi kendileriyle hesaplaşmasına yardımcı olmaktır. Bunları yapmakla, dünyanın cennete dönüşeceğini düşündüğümü sanmayın. Bu bitmeyecek bir çabadır, ama muhakkak gösterilmesi ve sürekli olarak gösterilmesi gereken bir çaba.”

Mühendis ve mimarların ilişkilerini mesleki alan, meslek dışı alan ayrımı yapmadan genel anlamıyla etik ilişkiler temelinde bir bütün olarak değerlendirmek gerekir.

Örnek oluşturması anlamında, Mühendislik Dekanları Konseyi Mühendislik Değerlendirme Kurulu (MÜDEK)’nin oluşturmuş olduğu ve her üyesine kesinlikle imzalattığı Etik Kurallar Beyannamesi aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır:^[4]

- 1) Program değerlendirmelerini MÜDEK değerlendirme ölçütlerine göre ve kamunun güvenliği, sağlığı ve çıkarı doğrultusunda yapmayı ve bu görevler ile doğrudan ya da dolaylı olarak çatışan faktörleri anında açıklama sorumluluğunu;
- 2) Yalnızca yetkin olduğum alanlarda hizmet vermeyi;
- 3) MÜDEK adına görev yapan güvenilir birisi olarak hareket etmeyi, tüm çıkar çatışmalarından kaçınmayı ve çıkar çatışmasının ortaya çıktığı durumlarda bundan etkilenebilecek tüm tarafları haberdar etmeyi;

- 4) Kamuyu tehlikeye sokan durumlar ya da yasal nedenlerle açıklanması gereken durumlar dışında, program değerlendirme kararları ile ilgili tüm belge ve bilgilerin gizliliğini sağlamayı;
- 5) MÜDEK içinde ve dışında tarafsız ve doğru açıklamalar yapmayı;
- 6) MÜDEK'in yararlılığı ve saygınlığını daha da arttırmak üzere onurlu, sorumlu, etik ve yasal davranmayı;
- 7) Herkese ırk, dil, din, cinsiyet, engelli olma, yaş, medeni durum ve siyasi görüş gibi özelliklerine bakmaksızın eşit davranmayı;
- 8) Meslektaşlarına ve birlikte çalıştığım kişilere mesleki gelişmelerinde yardımcı olmayı ve bu etik kurallara uymalarında destek olmayı;
- 9) Bu etik kurallarının ihlal edilmesine ilişkin suçlamalarda kararın hızlı ve adil bir şekilde verilmesi için yürütülecek işlemleri desteklemeyi kabul ettiğimi beyan ederim.

Meslek ilkeleri konusunda yapılan araştırma, Bursa Elektronik Mühendisliği Meslek Dalı Komisyonu bünyesinde yapılan tartışmalar ve son olarak da 5 Mayıs 2007 Bursa Elektronik Mühendisliği MDK tarafından geniş katılımı gerçekleştirilen Çalıştay'da yürütülen tartışmalar sonrasında meslek ilkelerinin son hali aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

- 1) Bilim ve teknolojiyi insanlık yararına ve doğal dengeyi koruyacak biçimde kullanmayı mesleğinin temel ilkesi kabul etmek,
- 2) Doğal ve toplumsal çevrenin sağlıklı gelişmesini ön planda tutmak, uygulamalarının doğayla uyumlu olmasını sağlamayı mesleki sorumluluğun ayrılmaz parçası olarak görmek, doğal kaynakların ve enerjinin tasarrufuna özel önem vermek,
- 3) Kendilerinden istenen işin, toplum ve çevre için bir tehlike yaratacağı doğrultusunda şüpheleri olduğunda, düşünceleri işveren tarafından dikkate alınmıyorsa ilgili meslek örgütünü bilgilendirmek, örgütü duyarsız davrandığı takdirde, kamuoyunu bilgilendirmek,

- 4) Meslek alanı içerisindeki tasarım ve uygulama hizmetlerini en iyi düzeyde verme sorumluluğunu duymak, üretimde ihracatı artıracak faaliyetlere katkı koymak,
- 5) Uzmanı oldukları alanlarda mesleki hizmet üretmeyi hedef ve ilke kabul etmek,
- 6) Mühendislerin mesleki, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri için meslek örgütü ile birlikte mücadeleyi ön planda tutmak,
- 7) İnsan haklarına barışa, demokrasiye, topluma saygıyı ön planda tutmak,
- 8) Din, dil, ırk, her türlü inanç, cinsiyet farklılığı, coğrafi ayrım gözetmeden çok kültürlü bir yapının korunması, kültürel zenginliğin geliştirilmesi yönünde çaba sarf ederek hizmetleri bu anlayış içinde yürütmek,^[3]
- 9) Mesleki bilgi, beceri ve deneyimlerini, toplumsal çıkarların, evrensel insani kazanımların ve kültürel mirasın korunması için kullanmak, toplum yararı için duymuş oldukları sorumluluk ve kaygıyı her zaman kişisel çıkarların üstünde tutmak,
- 10) Çalışma yaşamında, kamusal çıkarları gözeterek çalışmak ve yaptığı işin gereklerinin dışında, çalışma arkadaşlarına göre ayrıcalıklı bir konum edinmeye çalışmamak,
- 11) İşyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği prensiplerini uygulamak,
- 12) Çalıştığı alanda ve genel entelektüel faaliyetinde, işletme verimliliğinin yükseltilmesine, emeğin haklarını korunup geliştirilmesine, ulusal çıkarların gözetilmesi kaydıyla teknolojinin geliştirilmesine ve enerji yoğunluğunun düşürülmesine katkı koymak, bu doğrultudaki çalışmalarını desteklemek,
- 13) Toplumun ilgi alanı içinde bulunan teknik konulardaki görüşlerini, raporlarını, konuyu yerinde ve tam anlamıyla araştırmış, incelemiş ve yeterli bir bilgi ve verilerle donanmış olarak, ticari ve kişisel kaygıları bir yana bırakarak, doğru, tam ve nesnel bir biçimde açıklamak,^[2]
- 14) İşveren/müşteriyle teknik konulardaki

mesleki alışverişlerinde her zaman güvenilir bir iş gören, vekil ya da danışman olarak; işveren/müşterinin çıkarları için, toplumun sağlığını ve güvenliğini tehlikeye atmaksızın, mesleki beceri ve deneyimlerini sonuna kadar kullanarak, uygun ve prensipli bir iş düzeyi ile çalışmak,^[2]

15) İşverenleri/müşterileriyle olan iş ilişkilerini etkileyecek şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir armağan, para, hizmet ya da iş teklifi kabul etmemek; başkalarına teklif etmemek, mesleki ilişkilerini geliştirmek amacıyla siyasal amaçlı bağış yapmamak,^[2]

16) İşverenin/müşterinin ticari ve teknolojik sırlarını izin almadan başkalarına açıklamamak, kişisel çıkarları için kullanmamak,^[2]

17) Meslektaşlarıyla haksız rekabet içinde olmak, astlarının gelişimi için özel çaba harcamak, onlara yardımcı olmak, telif haklarına ve özgün çalışmalara saygı göstermek,^[2]

18) Mesleğin ve meslektaşın toplumdaki itibarını yüceltecek mesleki davranış ilkelerini yaşama geçirmeyi görev kabul etmek,

19) Meslek ilkelerinin uygulama ve denetiminde etik kurallar geliştirmek..

Belirlenen bu ilkeler meslek örgütümüze üye olan tüm meslektaşlarımıza bir beyanname/taahhütname biçiminde imzalatılmalıdır.

5. MÜHENDİS ANDI

Yukarıdaki meslek ilkeleri ışığında;

“Bana verilen mühendis ünvanına daima layık olmaya; onun bana sağladığı yetki ve yüklediği sorumluluğu bilerek, hangi şartlar altında olursa

olsun, onları ancak iyiye kullanmaya; yurduma ve insanlığa yararlı olmaya kendimi ve mesleğimi maddi ve manevi alanlarda yükseltmeye çalışacağıma namusum ve şerefim üzerine yemin ederim.”

şeklindeki Mühendis Yemini'nin,

“Aldığım mühendislik eğitimini, kazandığım yetki ve yüklendiğim sorumlulukları, doğal dengeyi bozmamaya dikkat ederek hiçbir ayrımcılık yapmadan insanlığa ve topluma eşitlikçi, dürüst ve güvenilir bir hizmet sunmak için kullanacağıma, ulusal çıkarları özel/kişisel çıkarların daima üzerinde tutacağıma, mesleğimi, meslektaşlarımı, çalışma arkadaşlarımı ve kendimi maddi ve manevi olarak geliştirmek için aldığım ünvanımın gerekliliklerini eksiksiz sağlayarak çalışacağıma and içerim.”

şeklinde bir Mühendis Andı olarak geliştirilmesi uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

[1] TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, “Etik, Ahlak ve Meslek İlkeleri” adlı çalışması, Ankara 2004

[2] “TMMOB Mesleki Davranış İlkeleri”, TMMOB 38. Olağan Genel Kurulu Kararı, 27~29 Mayıs 2004

[3] Haldun ABDULLAH, Nükhet SAZAK, Murat YILDIZ, “Elektrik Elektronik Bilgisayar Mühendisliği Mesleğinde Etiksel İsterler”

[4] Mühendislik Dekanları Konseyi Mühendislik Değerlendirme Kurulu(MÜDEK)'nun “Etik Kuralları” adlı çalışması.